

GROEPIES

INLEIDING

Rond enkele thema's van de stroom 'Groepies' houden Dick Tesselaar en Maarten Boon een gesprek met elkaar.

Dick en Maarten zijn de organisatoren van stroom 6.

Maarten Boon is als leraar Nederlands verbonden aan het Rijnlands Lyceum te Oegstgeest.

Dick Tesselaar is disputer aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

- M. Hoe zie jij een groep vanuit jouw eigen praktijk, bij wijze van start van dit gesprek?
- D. Een groep bestaat uit meerdere individuen, die om de een of andere reden een relatie met elkaar hebben, een functionele danwel een sociaal-emotionele. Ik noem met opzet die twee factoren omdat die bepalend zijn voor wat er binnenin groepen gebeurt. Afhankelijk van de noemer waaronder mensen verenigd zijn, kun je onderscheiden: taakgerichte groepen (die op basis van een bepaalde opdracht proberen met hun potentieel aan kennis zo snel mogelijk problemen op te lossen) en groepen die om sociaal-emotionele redenen bij elkaar zitten (om anderen en elkaar een stukje verder te helpen) en natuurlijk groepen die een mengeling zijn van deze twee.
- M. Nou kan je je afvragen hoe het komt dat er op het ogenblik in alle lagen van onderwijs, zo'n sterke behoefte is om wat meer te weten te komen over hoe je eigenlijk met een groep aan de gang kunt. In heel veel gevallen zie je ook dat men geen experimenten aandurft omdat men bang is voor ordeproblemen of dat de zaak volkomen in de soep draait.
- D. De docent moet zich ervan bewust zijn dat hij zijn taak van stofoverdracht vervult binnen een medemenselijk geheel, waarin bepaalde processen verlopen. Die processen omvatten geenszins alleen maar rationele leerprocessen, maar ze zijn nauw verbonden met de emotionele relatie-structuren van de groepsleden. Het gaat om te leren de affectieve processen te observeren, nauwkeuriger: de aanvaarding van of het verzet tegen de te leren inhouden, en niet alleen om het rechtstreekse vragen naar het begrijpen ervan. De docent kan zo reëel controleren hoe hij zelf werkt en wat voor effecten zowel hijzelf als de meegedeelde feiten veroorzaken. Algemeen bekend is de ervaring, dat je een grotere of kleinere traagheid danwel een open bereidheid kunt bespeuren in een groep. Heel dikwijls wordt dit beleefd aan eigen onlust tegenover bepaalde groepen, terwijl het werk met andere groepen meer vreugde geeft en gemakkelijker lijkt. In zulke gevoelens is in werkelijkheid het grotendeels onbe-

wuste proces van positieve of negatieve overdracht en contra-overdracht werkzaam, dat ook in het gewone dagelijkse leven belangrijk is.

Onder overdracht versta ik dan hier de vóórbewuste of onbewust blijvende mobilisatie van gevoelens, verwachtingen en angsten die bepaald worden door vroegere objectenrelaties, terwijl contra-overdracht dezelfde processen bij de docent betekent. De opvatting dat de leerstof de beslissende inhoud is en de techniek van het doceren een noodzakelijke aanvulling, die zich echter heeft te richten naar de specifieke leerstof, wordt bij consequente toepassing van groeps-dynamische beginselen bijna geheel omgekeerd. De leden van een groep zijn niet zonder meer in staat reëel te leren voordat hun feitelijke relaties, relatieverwachtingen en angsten tegenover elkaar en tegenover de docent, zover zijn opgehelderd dat zij vrij van verwachting de werkelijkheid kunnen waarnemen.

M. Is er wel een onderscheid te zien tussen een docent die een programma af moet werken (zoals natuurkunde of scheikunde) en een die met de klasgroep bezig is een vaardigheid aan te brengen? In beide gevallen gaat er van de docent de wil uit om iets over te dragen: kennis of vaardigheden. De groep moet zich dan richten naar de docent en de docent bepaalt hoe de groep zich heeft te gedragen. Het gaat allemaal via de docent. Nou kan ik me goed voorstellen dat 'omdraaien' in groeps-dynamische zin vooral bij oudere docenten angsten oproept, in ieder geval onzekerheid, m.b.t. de 'orde'. Kunnen wij de mensen die met dit soort problemen rondlopen, een tikkeltje steun geven, door ze inzicht in groepsprocessen te verschaffen?

D. Ja, want ik geloof dat je zekerheden kan ontwikkelen als je een aantal vaardigheden aanleert. Hoe meer vaardigheden, hoe meer mogelijkheden om allerlei dingen te hanteren, hoe zekerder je je kunt voelen in een situatie. Ik kan me voorstellen dat je vooral in het begin daar wat onzeker over zult zijn als je niet gewend bent daarmee te werken. Je moet echter ook niet van het ene moment op het andere rigoreus overschakelen. Je kunt die zekerheden langzamerhand ontwikkelen en een systeem uitbouwen: stapsgewijs een aantal van die elementen die daarin meespelen zo langzamerhand onder de loep nemen en kijken wat jij daarmee kan doen, want het voorgaande kan nooit méér zijn dan wat de groep kan, maar ook nooit meer dan wat de groep en de docent samen kunnen. Een zeer belangrijk element blijft, dat de inhoud van de stof op een gegeven moment bepalend zal zijn voor de manier waarop je die brengt. Ik kan me voorstellen dat je, door welke omstandigheden ook gedwongen, een bepaalde produktie moet leveren. Bekijk dan in het produktieplan welke elementen zich het beste lenen tot zo snel mogelijk en zo efficiënt mogelijk doceren en in welke elementen mogelijkheden zitten tot wat uitgebreider experimenteren. En dáár zou ik dan ook mijn aanknopingspunten proberen te vinden.

M. Zeker in het begin van het werken met nieuwe methoden zit je met de onzekerheden van: doe ik het nou goed? en: wat betekent dat nou allemaal? en dan is het - desnoods telefonisch - uitwisselen van ervaringen al heel belangrijk, omdat je dan bepaalde algemene principes kunt ontdekken en dan kun je ook een koppeling maken tussen het theoretisch kader en jouw praktische uitwerking van een aantal zaken.

D. Het hele groepswerk als onderwijsvorm, moet duidelijk aanknopingspunten hebben met het groepsklimaat en de daarbij behorende leiderschapstijl. Het herkennen van een groepsklimaat in een klas is voor de meeste docenten niet zo moeilijk. De vraag naar de leiderschapstijl echter is een vraag die in feite evaluatie van je eigen houding in een klas betekent en het is altijd moeilijk, zeker als je al wat langer rondloopt, om dat helemaal kritisch-objectief te doen.

Die integratie van groepswerk in onderwijsprocessen eist van de docent de bewustheid van de onderwijssituatie als sociale situatie, omdat een klassestructuur een sociale structuur is waarin informele leiders een bepaalde rol spelen, waarin iedereen in de loop van de tijd een bepaalde plaats heeft ingenomen en dat zaken die nooit geëxpliciteerd worden, impliciet altijd een rol spelen binnen het gehele gebeuren.

Verschijsen als groepssolidariteit en groepsrivaliteit, formeel en informeel leiderschap, spelen zo'n rol en het complexe karakter van dit geheel maakt het noodzakelijk dat je die processen moet onderkennen enerzijds en anderzijds zelfs, op gewenste momenten, bespreekbaar moet maken in de klas. Op het moment dat je zoiets kan doen, heb je al een eerste stap gezet op de weg naar het werken vanuit groepsdynamisch oogpunt. Op het moment dat je er aandacht aan besteedt, betekent dat, dat je rekening houdt met het sociale klimaat, maar ook met het individu.

M. Het is een vorm van pedagogisch optreden. Je moet de durf hebben om op dat terrein te komen, buiten je vakbezigheden, buiten je soms vrij starre visie van: 'ik moet dit vandaag af hebben'. Ik heb zelf de ervaring dat bij kleine groepen zoiets wel gaat en dat men dan ook gemakkelijk onderling tot bekentenissen of getuigenissen komt, maar in grotere groepen van 20, 30 en meer is het een hele toer, zo niet onmogelijk voor mij.

D. Het slagen van die groepswerkbenadering is het meest verzekerd als je je, in de eerste plaats, als docent wat kwetsbaarder durft op te stellen (dat betekent dat het ook mogelijk moet zijn, kritiek op jouw handelen te ontvangen) en in de tweede plaats als je duidelijk kunt maken dat het overleg niet bedoeld is om mensen te klasseren of in een hoek te zetten of wat dan ook, maar om een sfeer te creëren waarin dat, waarmee je bezig bent, het meeste kans van slagen heeft.

Om de mensen die dat willen wat gelegenheid te geven zich in te lezen in deze problematiek, zou ik enige goedkope in Nederland verschenen boeken willen

noemen. In de eerste plaats: 'Groepswerk' van Konopa, uitgegeven bij Van Loghum Slaterus, 1960, dat voornamelijk gaat over de principes die bij groepsdynamica aan de orde zijn. In de tweede plaats het bekende boekje van Van Nijkerk, Van Praag e.a., dat gaat over de fundamentele principes van het groepswerk (Wolters, 1965). Ten derde is er een boekje van Lifton, dat is uitgekomen in de Markareeks (nr. 29) en dat gaat over werken in groepsverband.

BOEKEN OP DE KLEUTERSCHOOL

Mej. C. van Reenen besprak in MOER 72 bl. 25 hoe boeken op de kleuterschool kunnen functioneren; een van de door haar mooi en leerzaam genoemde boeken was Eric Carles 'Rupsje Nooitgenoeg'. Hoe dit boek in de praktijk van een kleuterschool gebruikt is, om onder meer de taal van de kleuters te stimuleren, beschrijft Dineke Duistermaat in het februarinummer van 'Taal en Tekenen' (bl. 9).

Het verhaal vormde een aanleiding tot projectwerk en allerlei vormen van expressie, welke leidden tot het zelf maken van een boek. De taal werd gestimuleerd door veel te praten over wat de kinderen maakten en zagen; allerlei dieren en voorwerpen werden, onder meer uit een ander boek, bestudeerd en benoemd, en het denken erover ontwikkelde zich; ook ervoeren de kinderen, dat zinnen die door de juf getypt waren, nu ook door mama konden worden voorgelezen. Een aantal moeders was ingeschakeld om boeken die door de Openbare Bibliotheek beschikbaar gesteld waren, uit te lenen.

In hetzelfde nummer beschijft Marcel van Dijk hoe men vanuit het thema 'krant' en/of een krantebericht kan komen tot een reeks van activiteiten o.m. op het gebied van verbale en dramatische expressie. 'Taal en Tekenen' verschijnt bij 'Ons leekenspel' te Bussum.

H.

CURSUSSEN VERBALE EN DRAMATISCHE EXPRESSIE

In Amsterdam en Den Bosch beginnen in september opnieuw tweejarige cursussen verbale en dramatische expressie. Daarnaast begint in Amsterdam een nieuw eerste jaar van een driejarige opleiding.

Zowel de cursussen als de opleiding zijn bestemd voor mensen bij het onderwijs, jeugd- en vormingsleiders, sociaal werkers en therapeuten. Het doel is door en vanuit het zelf bezig zijn met verbale en dramatische expressie de deelnemers het inzicht, de vaardigheid en vooral de attitude te doen verwerven die nodig zijn om anderen bij de ontplooiing van hun expressieve mogelijkheden te begeleiden en te stimuleren. De cursussen zijn erop gericht om dit binnen de lessen van het eigen 'vak' te doen, terwijl de opleiding een echte vakstudie wil zijn. Voor hen die kennis willen maken met deze cursusmogelijkheden wordt van 4 tot en met 7 april in Baarn een Oriëntatieweek gehouden. Informaties bij het Instituut voor Expressie, Gudelalaan 2, Bussum, tel. 02159 - 41947.